

LIBERTATEA DE CONȘTIINȚĂ ȘI ORA DE RELIGIE ÎN ȘCOLI

GHEORGHE IANCU*

ABSTRACT

The National Education Act, with its subsequent amendments and completions regulates from the start, which are the mandatory and optional training modules. The Disciplines / fields of study or compulsory training modules constitute the core curriculum governed by law of which religion is also a part along with the Romanian language and literature, mathematics, history, physics, etc.

The legal provisions governing the teaching of religion in schools had been over time subject to two exceptions of unconstitutionality, in 2012 and in 2013. Surprisingly, the decisions of the Constitutional Court in this matter (Decision 306 of 27 March 2012 and Decision no. 669 of 12 November 2014) are contradictory with regard to the final decision in adopting the solution of unconstitutionality, the Court ignoring all international and European provisions invoked on its decision of March 2012.

Keywords: curriculum frameworks, core curriculum, training modules mandatory, optional, religion, confession own denominations, freedom of thought

RÉSUMÉ

La Loi sur l'éducation nationale, avec ses modifications et compléments ultérieurs, régit depuis le début quelles sont les modules de formation obligatoires et les optionnels. Les Disciplines / domaines d'étude ou les modules de formation obligatoire constituent le tronc commun régi par la loi dont la religion est aussi une partie avec la langue roumaine et la littérature, les mathématiques, l'histoire, la physique, etc.

Les dispositions légales régissant l'enseignement de la religion dans les écoles avaient été au fil du temps sous réserve de deux exceptions d'inconstitutionnalité, en 2012 et en 2013. Étonnamment, les décisions de la Cour constitutionnelle dans cette affaire (décision 306 du 27 Mars 2012 et la décision no. 669 du 12 Novembre 2014) sont contradictoires en ce qui concerne la décision finale dans l'adoption de la solution d'inconstitutionnalité, la Cour ignorant toutes les dispositions internationales et européennes invoquées sur sa décision Mars 2012.

Mots-clés: cadres de programme, programme de base, des modules de formation obligatoire, facultative, la religion, la confession propres confessions, la liberté de pensée

Potrivit prevederilor art. 65 din Legea educației naționale nr. 1/2011¹, modificată și completată:

„(1) Planurile-cadru de învățământ cuprind disciplinele, domeniile de studiu, respectiv modulele de pregătire obligatorii și opționale, precum și numărul minim și maxim de ore aferente acestora.

(2) Trunchiul comun se constituie din disciplinele/domeniile de studiu/modulele de pregătire obligatorii, iar curriculumul la decizia școlii se constituie din disciplinele/domeniile de studiu/modulele de pregătire opționale.”

În același timp, conform prevederilor art. 18 din aceeași lege,

„(1) Planurile-cadru ale învățământului primar, gimnazial, liceal și profesional includ religia ca disciplină școlară, parte a trunchiului comun. Elevilor aparținând cultelor recunoscute de stat, indiferent de numărul lor, li se asigură

dreptul constituțional de a participa la ora de religie, conform confesiunii proprii.

(2) la solicitarea scrisă a elevului major, respectiv a părinților sau a tutorei legal instituit pentru elevul minor, elevul poate să nu frecventeze orele de religie. În acest caz, situația școlară se încheie fără disciplina religie. În mod similar se procedează și pentru elevul căruia, din motive obiective, nu i s-au asigurat condițiile pentru frecventarea orelor la această disciplină.

(3) Disciplina religie poate fi predată numai de personalul didactic calificat conform prevederilor prezentei legi și abilitat în baza protocoalelor încheiate între Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului și cultele religioase recunoscute oficial de stat”

Textele de mai sus presupun câteva explicații pentru a putea să fi înțelese.

Astfel, din trunchiul comun prevăzut de Lege fac parte materii care sunt predate în mod obligatoriu, adică nu sunt facultative sau

* Prof. univ. dr.

¹ Publicată în M. Of., I, nr. 18 din 10 ianuarie 2011.

opționale. Aceste materii sunt cunoscute, și anume: limba și literatura română, matematica, istoria, geografia, fizica, chimia etc. Printre acestea figurează și religia. Cu alte cuvinte, religia are regimul legal prevăzut pentru celelalte materii obligatorii, mai sus enumerate, și, ca urmare, ar trebui să fie predată în aceleași condiții.

În același timp, curriculumul cuprinde disciplinele și modulele opționale stabilite de școală și nu prin lege, așa cum este cazul disciplinelor obligatorii. Între aceste discipline sau module nu poate figura și religia care face parte dintre disciplinele obligatorii, ceea ce rezultă din cuprinderea ei în trunchiul comun.

Un exemplu ar putea fi edificator în ceea ce privește obligativitatea materiilor din trunchiul comun. Astfel, în locul religiei ar putea fi matematica, care la fel ca și religiei ar putea fi predată sau nu, după cum elevul dorește sau nu, ceea ce este absurd.

În alte cuvinte, o materie obligatorie trebuie să fie și predată, pentru că altfel efectul obligativității nu se realizează, iar acest fapt lipsește de eficiență reglementarea legală a obligativității materiei în cauză.

În același timp, nu se poate invoca numărul mic de elevi care ar urma un curs de religie, pentru că Legea nu condiționează organizarea cursului în cauză de numărul elevilor, folosind sintagma „indiferent de numărul lor”, adică al elevilor.

Pe cale de consecință, este greu de modificat textul din art. 18 alin. (2) din Legea nr. 1/2011, modificată și completată, potrivit căruia „elevul poate să nu frecventeze orele de religie”, întrucât modificarea acestui text ar însemna ignorarea caracterului obligatoriu al religiei, ceea ce ar fi ilegal.

Prevederile mai sus citate au făcut obiectul a două excepții de neconstituționalitate în 2012 și în 2014, iar soluțiile pronunțate de Curtea Constituțională sunt contrare.

Astfel, prin Decizia nr. 306 din 27 martie 2012², Curtea Constituțională a stabilit că prevederile art. 18 din Legea nr. 1 /2011, care se referă la orele de religie, sunt constituționale.

Pentru a pronunța această decizie, Curtea a reținut că prevederile art. 18 din Legea nr. 18/2012 sunt în concordanță cu cele din art. 29 și din art. 32 alin. (7) din Constituție, cu cele din art. 18 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu cele din art. 18 alin. (1) și art. 13 pct.3 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, precum și cu cele din art. 9 paragraful 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Ținându-se cont de dispozițiile mai sus citate, Curtea Constituțională a constatat că prin reglementarea legală criticată de neconstituționalitate „este asigurat dreptul părinților sau tutorilor de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine, întrucât, potrivit legii criticate, la solicitarea scrisă a elevului major, respectiv a părinților sau a tutorei legal instituit pentru elevul minor, elevul poate să nu frecventeze orele de religie, iar în acest caz situația școlară se încheie fără disciplina religie”³.

Tot Curtea Constituțională a mai reținut că „în aceeași materie a libertății religioase s-a pronunțat și Curtea Europeană a Dreptului Omului, prin Hotărârea din 18 martie 2011, în cauza Lautsi versus Italia, constatând că prezenta crucifixelor în sălile de clasă face parte din mediul școlar, ca element al dreptului la educație în sens larg. În acest sens, Curtea de la Strasbourg a invocat diversitatea spațiului european în materia conservării și perpetuării tradițiilor culturale și religioase, diversitate ce este permisă prin recunoașterea unei largi marje de apreciere a statelor în materie de educație, cu respectarea dreptului părinților de a asigura, potrivit convingerilor religioase și filozofice, educația copiilor minori. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că expunerea crucifixului în sălile de clasă nu reprezintă o formă de îndoctrinare, iar marja de apreciere a statului italian nu a depășit limita impusă de obligațiile sale rezultate din Convenție.”

Într-un sens total contrar, Curtea Constituțională s-a pronunțat prin Decizia nr. 669 din 12 noiembrie 2014⁴, ignorându-se toate

² Publicată în M. Of., I, nr. 388 din 11 iunie 2012.

³ A se vedea Decizia nr. 306/2012.

⁴ Publicată în M. Of., I, nr. 59 din 23 ianuarie 2015.

dispozițiile internaționale și europene invocate în decizia sa din 2012.

Astfel, Curtea Constituțională a făcut la început o foarte importantă precizare, și anume „că includerea religiei ca disciplină școlară, parte a trunchiului comun, nu reprezintă eo ipso o problemă de natură a genera nerespectarea libertății conștiinței, câtă vreme dispozițiile contestate nu generează obligații de natură a urma cursuri având ca obiect o anumită religie, contară convingerilor fiecăruia.”⁵. O asemenea opinie a fost fundamentată pe prevederile art. 32 alin. (7) din Constituție, potrivit cărora statul trebuie să asigure libertatea învățământului religios pentru fiecare cult, iar în școlile de stat învățământul religios este organizat și garantat prin lege. Curtea Constituțională, în aceeași decizie, a reținut și faptul că disciplina religie are caracter obligatoriu, ca disciplină școlară care face parte din trunchiul comun.

Cu toate acestea, și în aceeași decizie, cu totul neconstituțional, Curtea Constituțională a constatat că religia, care are regimul legal de mai sus, „nu poate fi opusă elevilor, întrucât instituirea lui are drept scop atingerea exigențelor constituționale” referitoare la obligațiile statului.

În același timp, și tot neconstituțional, Curtea Constituțională a reținut că „obligativitatea religiei este opozabilă numai statului care este ținut de necesitatea organizării învățământului religios prin asigurarea predării religiei pentru cele 18 culte recunoscute.”

Neconstituționalitatea celor două opinii ale Curții Constituționale se referă la faptul că prevederile constituționale trebuie respectate și se impun tuturor membrilor societății democratice românești, așa cum aceasta a fost definită în întreaga jurisprudență a Curții Europene a Drepturilor Omului, Constituția reglementând adevărate obligații fundamentale pentru aceștia, inclusiv pentru autoritățile publice. De altfel, dispozițiile art. 57 din Constituție prevăd că cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile cu bună-credință, iar conform prevederilor art. 32 alin. (7) din

Constituție, statul este obligat să asigure învățământul religios.

Ca urmare, făcând parte din trunchiul comun, astfel cum Parlamentul a decis prin Legea 1/2011, modificată și completată, religia se impune ca materie obligatorie pentru elevi, iar statul are și el obligația deja examinată. Desigur că, obligația statului de a asigura predarea religiei trebuie să respecte „cerințele specifice fiecărui cult.”⁶.

Continuându-se silogismul constituțional, greșit construit, Curtea Constituțională reținea că „În nici un caz o persoană nu poate fi pusă ab initio în situația de a-și apăra sau proteja libertatea conștiinței, pentru că o asemenea abordare ar contraveni obligației negative a statului, care, în virtutea acestei obligații, nu poate impune studierea religiei.”⁷.

Opinia Curții este în discordanță totală cu Constituția.

Astfel, studierea religiei se impune elevului, pentru că este o materie obligatorie, făcând parte din trunchiul comun, așa cum Parlamentul a stabilit prin Legea nr. 1/2011, modificată și completată. În același timp, statul poate impune predarea religiei tocmai datorită celor deja expuse mai sus.

Curtea mai reținea faptul că „art. 29 alin. (6) din Constituție garantează dreptul la învățământul religios și nu obligația de a frecventa cursurile de religie.” Obligația de a frecventa orele de religie este evidentă pentru motivele deja examinate. În același timp, nu se poate concepe cum este posibil ca o materie obligatorie nu creează și obligația de a frecventa cursurile de religie. De asemenea, din punctul de vedere al aplicării legii, nu ar putea să existe o cauză fără existența unui efect. Cu alte cuvinte, nu ar putea exista obligativitatea religiei, fără ca această obligativitate să se manifeste, fără să aibă efecte, adică predarea acestei materii.

Apoi, Curtea Constituțională construiește un sofism, care ca orice sofism, în aparență este corect. Astfel, „Exprimarea unei opinii din perspectiva prevederilor constituționale referitoare la libertatea conștiinței și a religiei

⁵ A se vedea Decizia nr. 669/2014.

⁶ Potrivit art. 32 alin. 7 din Constituție.

⁷ A se vedea Decizia nr. 669/2014.

aplicabile în domeniul învățământului religios trebuie să aibă întotdeauna un sens pozitiv (persoana alege să studieze religia), iar nu un sens negativ (persoana alege să nu studieze religia), întrucât în cea de-a doua ipoteză persoana este prezumată ca manifestând deja opțiunea de a studia, fiind nevoită să acționeze ulterior pentru excluderea sa din grupul de studiu. Or, o atare reglementare nu reprezintă altceva decât o constrângere a persoanei în manifestarea unei opțiuni, ceea ce de plano, contravine libertății conștiinței consacrată de Constituție.”

O asemenea motivare a Curții Constituționale nu își poate avea vreo corespondență în regulile cuprinse în Constituție.

Apoi, desigur că, reglementările trebuie să fie pozitive, dar reglementarea din art. 18 alin. (2) din Legea nr. 1/2011, modificată și completată, nu este una negativă, ci obligația reglementată este negativă, ceea ce legea poate prevedea. De altfel, nici nu s-ar putea adopta o altfel de reglementare pozitivă, pentru că religia face parte din trunchiul comun deci este obligatorie și trebuie reglementată anterior vreunei opțiuni a elevului, care apoi să adere tacit sau să nu adere.

Apoi, religia este ca și matematica obligatorie și trebuie frecventate, în funcție de specificul cultului în cauză.

În final, Curtea Constituțională citează trunchiat prevederile art. 29 alin. (1) din Constituție. Astfel, potrivit acestui text

constituțional, „Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngădite sub nicio formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrară convingerilor sale.” Curtea Constituțională, în motivarea deciziei sale, a omis să adauge sintagma „contrară convingerilor sale.”, care ar fi lămurit problema, dar care nu ar mai fi fost un motiv pentru a susține opinia Curții.

Astfel, un elev de credință creștină, care face parte dintre cei aproape 90% dintre români, nu ar putea să fie constrâns să adopte credința creștină și să studieze religia, pentru că el are această credință creștină prin botez și deci credința sa nu ar putea să fie contrară convingerilor sale. Pe cale de consecință, Legea și motivarea Curții nu pot cuprinde o constrângere, iar această motivare este contrară art. 29 alin. (1) din Constituție. O logică simplă care i-a scăpat Curții Constituționale! Ca urmare, prin obligativitatea studierii religiei nu se poate realiza o constrângere a elevului creștin.

Pe cale de consecință, este greu de realizat opinia Curții Constituționale în sensul de a fi modificat textul din art. 18 alin. (2) din Legea nr. 1/2011, modificată și completată, potrivit căruia „elevul poate să nu frecventeze orele de religie”, întrucât modificarea acestui text ar însemna ignorarea caracterului obligatoriu al religiei, ceea ce ar fi ilegal.